

סימן רה ברכת הירקות

סעיף א: ירקות חיים ומבושלים

איתא בברכות לח: דרש רב חסדא משום רב שלקות מברכין עליהם בפה"א, ועולא משמיה דרב יוחנן אמר שלקות מברכין עליהן שהכל נהיה בדברו, ומפרש רב חסדא שאין כל מחלוקת בינו לבין רב יוחנן, דכל שתחילתו אדמה - כגון תומי וכרתי - שלקו מברך עליו שהכל, ובהכי איירי רב יוחנן, וכל שתחילתו שהכל - כגון קרא וסלקא - שלקו מברך עליו בפה"א, ובהכי הוא איירי. ונחלקו הראשונים בפי' הסוגיא:

ופירש רש"י, כל שתחילתו אדמה כגון שומים שנאכלים חיים, שלקם מברך שהכל משום שנשתנו לגריעותא, וכל שתחילתו שהכל כגון קרא וסלקא שאין דרך לאכלם חיים, שלקם מברך אדמה משום שהביאם לדרך אכילתם, אבל ירק שראוי ודרך לאכלו בין חי ובין מבושל בכל גוונא ברכתו בורא פרי האדמה, וכן פירשו ופסקו רוב הראשונים.

אבל הרי"ף פסק שאף תומי וכרתי ששלקו ברכתם בורא פרי האדמה, ונחלקו הראשונים בביאור שיטתו, וראה הערה.^פ

הראב"ד מפרש את הגמ' כפשוטה, שכל שהיה ראוי לאכלו חי וברכתו בורא פרי האדמה אם נשתנה ונתבשל יורד לשהכל אע"פ שראוי לאכילה כשהוא מבושל כמו חי, וכל שלא היה ראוי לאוכלו חי וברכתו שהכל אם בשלו עולה לבפה"א.

ירקות שטובים חיים ומבושלים

השו"ע נוקט כשיטת רש"י ורוב הראשונים, ופסק שכל הירקות ופירות וקטניות^{קא} שטובים חיים ומבושלים מברך עליהם כברכתם הראויה להם בין חיים ובין מבושלים.

ק. הטור מבאר שהרי"ף אינו חולק על יסודו של רש"י, אלא שסובר שלדעת שאר האמוראים גם שום משתנה למעליותא בבישולו כמו קרא וסלקא ופסק כוונתו, ולפי"ז על שום חי מברך שהכל ובמבושל בורא פרי האדמה. אבל רבינו יונה לומד שלדעת הרי"ף שאר האמוראים חולקים על היסוד הנ"ל וסוברים שכל השלקות ברכתם בורא פרי האדמה ואפי' בדבר שברכתו בורא פרי האדמה כשהוא חי, ולפי"ז על שום מברכים בורא פרי האדמה בין חי ובין מבושל.

קא. הא דפסק השו"ע שקטניות טובים חיים ומבושלים, כתבו האחרונים דזהו דוקא כשהם לחים, אבל יבשים אין דרך בנ"א לאכלם חיים אלא מבושלים, ועל כן אם אכלם חיים מברך שהכל.

וכתב המשנ"ב שבטובים חיים כמבושלים מברך עליהם כברכתם בכל גוונא בתנאי שדרכתם של בנ"א לאכול אותם בכל אופן, ומוסיף הביה"ל בשם החי"א שדווקא כשדרך בני אותו מקום לאוכלם כך, אבל אם אין דרכתם לאכלם חיים אפילו טובים לאכול חיים ברכתם שהכל.

ירקות שטובים יותר כשהם מבושלים

פסק השו"ע שעל קרא וסילקא וכרוב ק"ב וכיו"ב שטובים מבושלים יותר מחיים, כשהם חיים מברך עליהם שהכל ולאחר בישולם בורא פרי האדמה, אכן אם רוב בנ"א שבאותו מקום אוכלין אותם גם חיים מברך בתרוייהו בורא פרי האדמה, ובמג"א כתב בשם תלמידי רבינו יונה שאם הירק טוב גם חי מספיק שמיצוט בנ"א אוכלין אותו כך וברכתו בורא פרי האדמה, אך להלכה נקטינן שברכתו שהכל, והשו"ע ר"ר כתב שאף המג"א פסק כן להלכה.

כרוב וחסה כבושים או מלוחים

כתב המג"א, דאף שפסק השו"ע שקרא וסילקא וכרוב אין דרך לאכלם חיים ואם אכלם חיים מברך שהכל, זה נכון אם אכלם באופן שאין דרך בנ"א לאכלם, אבל אם אכלם כבושים או מלוחים ודרך בנ"א לאכלם כך אף בלא בישול ברכתם בורא פרי האדמה, וה"ה עלי חסה – שבזמנם לא היו נאכלים חיים אלא ע"י שמן וחומץ – רק אם שם בהם שמן וחומץ מברך בורא פרי האדמה.

שומים ובצלים חיים ומבושלים

פסק השו"ע שעל שומים חיים מברך בורא פרי האדמה ועל מבושלים מברך שהכל, וביאר הרמ"א משום שנשתנו לגריעותא. וכתב המשנ"ב שה"ה בצלים כשהם חיים ברכתם אדמה וכשנתבשלו ברכתם שהכל.

אכן, כתב המשנ"ב דהא דפסק השו"ע שעל שומים ובצלים חיים מברכים אדמה, זהו דווקא אם הם רכים ודרך לאכלם בפני עצמם, אבל כשהזקיננו ונהיו חריפים ואי אפשר לאוכלם בלא פת, אם אכלם בלא פת מברך שהכל. ואם הם רכים וראויים לאכילה בפני עצמם, דעת החק יעקב שברכתם בורא פרי האדמה אפילו במקום שאין דרך לאוכלם לבדם בלא פת, אבל השע"ת ועוד אחרונים כתבו שבמדינתנו שלעולם אין דרך בני אדם לאוכלם כשהם חיים ק"י בלא פת ברכתם שהכל, ק"ד וכך מכריע המשנ"ב [ויעיין לעיל סוף סי' רג].

קב. מבואר בשו"ע שכרוב טוב מבושל יותר מחי, ועל כן אם אוכלין אותו חי מברכים עליו שהכל. ומסתפק הביה"ל כיצד מברכים על קלח של כרוב [קרוי"ט] כשהוא חי, מצד אחד יש סברא לברך עליו אדמה כי דרך בנ"א לאוכלו חי, אך מצד שני יש סברא לברך עליו שהכל כיון שאינו עיקר הכרוב ובד"כ חותכים אותו לבהמה. **קג.** ועיין במשנ"ב בסימן רנד ס"ק כב, שכתב שאע"פ שלפעמים אוכלים בצל כשהוא חי, מ"מ אין טוב לאוכלו חי כתפוחים, יעו"ש.

קד. ברם, אמר לי הגר"א רייך שליט"א, שחתיכות בצל חי המעורבים בהערינג וקיבלו טעם טוב ממנו, יש דרך לאוכלם לבדם, וע"כ מי שבא לשמחה ורוצה לאכול הבצלים שנותרו אחר שנגמר ההערינג ג' [דאם אוכל גם ההערינג הם טפלים אליו, אף אם אוכלים חלק מהבצל לבדו] צריך לברך בורא פרי האדמה.

בצל מטוגן

כתב במשנ"ב, ונראה דדוקא כשבישל הבצלים בתבשיל עם מים כנהוג [בזה פסק השו"ע שהשתנו לגריעותא וברכתם שהכל], אבל מה שדרך לעשות מאכל מבצלים לבד שמבשלין אותן בישול רב עד שמצטמקין וטובין ויפין לאכילה יוכל לברך עליהן בפה"א, דהרי הם משתנים לעלויא ע"י בישול הרב.

שום ובצל שבשלם עם בשר

פסק הרמ"א, ומקורו בתוס', שום ובצל שבישלם עם בשר אע"פ שנשתבחו ברכתם שהכל, כיון שאין השבח מצד עצמם אלא שקיבלו טעם מהבשר ולכן מברך עליהם כברכת הבשר.

המג"א והט"ז מקשים על פסק הרמ"א, מהא דפסק השו"ע לעיל סי' רב סי"ג גבי אגוז המרוקח בדבש שברכתו בורא פרי העץ אע"ג שאם היה מבשלו במים בלא דבש היה משתנה לגריעותא וכל טעמו הוא רק מהדבש, ולכאורה לפי פסק הרמ"א הכא מדוע שלא יירד לשהכל הרי כל שבחו הוא מחמת הדבש.

מתרץ הט"ז ומחדש שדין הרמ"א אמור רק בדבר שברכתו בורא פרי האדמה, אבל אגוז שברכתו בורא פרי העץ אף אם בישלו עם דבש וכל טעמו הוא מהדבש אינו יורד מדרגתו.

והמג"א מתרץ דדין הרמ"א אמור רק באופן שבישלם כדי ליתן טעם בבשר או בקדירה ואגב כך קיבלו גם הם טעם, ק"ה אבל אם בישלם עם בשר על דעת לאוכלם עם הבשר מברך עליהם בפה"א, ולכן באגוז שריקחו בדבש על דעת לאוכלו לא ירד מברכתו, וכן פסק המשנ"ב וכתב שלפי"ז אף ירקות שמשתנים לגריעותא בבישולם אם בישלם עם בשר והשתבחו ודעתו לאכול גם הירקות ברכתם בורא פרי האדמה.

העולה לדינא

- ברכת הירקות: אם דרך רוב בני אדם שבאותו מקום לאכלם בין חיים ובין מבושלים ברכתם בורא פרי האדמה, אבל אם רוב בני אדם אוכלים אותם רק באופן מסוים אזי באופן השני ברכתם שהכל.
- ברכת הקטניות: קטניות לחים - ברכתם בורא פרי האדמה בין חיים ובין מבושלים. קטניות יבשים - כשהם חיים ברכתם שהכל וכשהם מבושלים ברכתם בורא פרי האדמה.
- ברכת שום ובצל: ברכתם שהכל בין חיים ובין מבושלים, כיון שכהיום אינם נאכלים

קה. וכתב השע"צ שבכה"ג מברך עליהם שהכל אף אם אוכלם בפ"ע, ודלא כדמשמע בפמ"ג שכל דין הרמ"א הוא רק באופן שאוכלם יחד ונטפלים לבשר ואין צריך לברך עליהם, אבל אם אוכלם לחוד וצריך לברך עליהם מברך בורא פרי האדמה.

לבדם, אכן אם השביחם ע"י טיגון [או שעירבם בהערינג, ואוכלם לבדם] ברכתם בורא פרי האדמה.

- שום ובצל ושאר ירקות [שבישול מגרע אותם] שבישולם עם בשר: אם מטרתו היתה רק בשביל שיתנו טעם בבשר ברכתם שהכל אף אם אוכלם בפני עצמם, אך אם מטרתו היתה גם כדי לאכול את הירקות ברכתם בורא פרי האדמה אף אם כל טעמם הוא מהבשר.
- כרוב וחסה כשהם חיים ברכתם שהכל, כשהם כבושים בחומץ או מבושלים ברכתם בורא פרי האדמה.

סעיף ב: מי שלקות, ברכת ה'מרקים' למיניהם

איתא בברכות לט. מיא דכולהו שלקי שלקי. ק"י ונחלקו הראשונים אימתי נאמר כלל זה שמי שלקות מקבלים את ברכת הירקות השלוקים. ונאמרו בזה ג' שיטות.

א', שיטת הרמב"ם שרק אם שלקן כדי לשתות מימיהן במקום שדרכם לשתותם, ברכתם בורא פרי האדמה. ב', שיטת הרא"ש להיפך, שרק אם שלק את המים בשביל הירקות והמים קיבלו את טעם הירקות ברכת המים כמותם כיון שנעשו טפלים להם. ג', המג"א ק"י מביא את שיטת המרדכי שמי שלקות ברכתם בורא פרי האדמה רק כשעומדים לטבל בהם אוכל, משום שאז שם האוכל עליהם.

כתב הרא"ש שמי שלקות ברכתם בורא פרי האדמה בתנאי שלא מעורב בתבשיל גם בשר, דאם יש שם בשר טעמו חשוב יותר מהירקות וברכת המים שהכל. ק"ח

קו. דהיינו שהם נחשבים כירקות ממש, ומברכים עליהם בורא פרי האדמה אפילו כששותים אותם בפני עצמם. וכהקדמה לסעיף זה חשוב להדגיש, שבכל ענייני ה'מרקים' למיניהם יש שני נידונים: א' ברכת המרק כששותה בפני עצמו בלי הירקות שהתבשלו עמו, וזהו עיקר הנידון של סעיף זה, ב' ברכת המרק באופן שאוכלו ביחד עם הירקות שהתבשלו עמו, וזה שייך לדיני עיקר וטפל להלן סימן ריב, ובכה"ג מבואר במשנ"ב שהמים טפלים לירק ופטורים מברכה [למעט באופן שבישולם עם מעט לביבות וכדו' שאז אינם מתבטלים ללביבות].

קז. בסימן זה סק"ו, עפ"י איך שביארו המחצה"ש.

קח. הצגנו את ג' השיטות, כפי פשטות דברי ה"ב"י והמחצה"ש סק"ו והמשנ"ב, ולפי"ז לכאורה אין מחלוקת זו שייכת למחלוקת הרא"ש והרשב"א דלעיל סימן רב סעי' י"א, דהכא מחלוקתם היא עבור איזו מטרה צריך לבשל את הירקות במים בשביל שיקבלו דין מי שלקות, והתם נחלקו באופן שבישולם עם מטרה האמורה לתת להם דין מי שלקות [עפ"י המבואר הכא, כ"א לשיטתו] דלשיטת הרשב"א אין דינם כמי שלקות אלא אם דרך רוב פירות אלו [או חציים, ספק הביה"ל התם ד"ה על] להתבשל, ולשיטת הרא"ש דינם כמי שלקות אפילו אם אין דרך לבשלם [אך טובים אף מבושלים, דאל"כ ברכת הירקות עצמם יורדת לשהכל, ואז וודאי אין מימיהם חשובים יותר מהם, כמבואר בביה"ל שם]. ואת שיטת המרדכי לא הזכיר המשנ"ב.

ברם, השועה"ר לעיל בסימן רב סעי' יא-יב, מאריך בביאור ב' המחלוקות ונראה שקושרם זה בזה, ולדבריו דברי הרא"ש הכא והתם הם אותו דבר, ושיטת הרשב"א התם והמרדכי הכא הם שיטה שנייה, ואת שיטת הרמב"ם דהכא

ברכת מי שלקות

פסק השו"ע, על המים שבישלו בהם ירקות מברך הברכה עצמה שמברך על הירקות עצמן אף על פי שאין בהם אלא טעם הירק. ^{קט} ומפרש המשנ"ב דמיירי באופן שרוצה לגמעם לבדם, דאילו אם אוכלם עם הירק אין שייך שום ברכה עליהם דנעשים טפלים לירק. ^{קי} עוד כתב המשנ"ב דה"ה אם שרה ירקות במים מברך על המים כברכת הירקות משום דקיי"ל כבוש כמבושל.

השו"ע אינו מבאר ^{קיא} שיטתו במחלוקת הראשונים אימתי מי השלקות כמותם, ואף השועה"ר והמשנ"ב אינם מכריעים בזה אלא מחמירים כתרווייהו שרק אם שלקם גם בשביל

אינו מזכיר [אכן האמת היא שלפי ביאור הכס"מ בדברי הרמב"ם - והביאו המג"א בסק"ו - שהרמב"ם לא בא למעט אלא כשבישלו כדי להעביר הזוהמא ולזרוק המים, א"כ ייתכן שסובר כשיטת הרשב"א והמרדכי, ואין כוונתו שמספיק שיבשלם רק עבור המים, אלא שיבשלם עבור הירקות כדי לאכול עמם את המים, וכדלהלן].

ותמצית דבריו, דלכו"ע מי שלקות שבישלו עם ירקות רק עבור המים, אין המים מקבלים ברכת הירקות וברכתם נשארת שהכל, כיון שבכה"ג לא שייך שייטפלו לירקות ויקבלו שם אוכל, ומהאי טעמא המבושל מים עם עלי תה או העושה מי תפוחים ברכתם שהכל [בעניין זה אף המשנ"ב מודה שברכתם שהכל לכו"ע, אך לכאורה מטעם אחר, כפי שיתבאר לקמן גבי מי תפוחים]. אבל באופן שמבשלם בשביל להשביח את הירקות וגם קיבלו המים טעמם, בזה איכא מחלוקת ראשונים, דלשיטת הרשב"א והמרדכי אף בכה"ג אין דינם כמי שלקות שיש על מימיהם שם אוכל של הירקות אלא בירקות שרוב דרך אכילתם ע"י בישול, ונוטעים אותם על דעת לבשלם ולאוכלם עם מימיהם או לאכול מימיהם עם פת, אבל הרא"ש סבר שאף בלאו הכי דינם כמי שלקות, דכיון שהתבשלו עם הירקות כדי להשביחם וגם קיבלו טעמם הרי הם טפלים אליהם.

קט. אכן זאת יש להדגיש, שזהו דוקא באופן שהמים קיבלו טעם משמעותי מהירק, כגון שבישלו עם הרבה בצל והפכו למרק בצל [באופן שטיגנו את הבצל קודם וברכתו האדמה, דאל"כ הרי הבצל עצמו יורד לשהכל כמבואר בשו"ע בס"א, וכ"ש שהמים לא יעלו לבפה"א כמבואר בביה"ל לעיל סימן רב ס"ן] אבל אם בישל הרבה מים עם קצת בצל, או שבישל במים ירקות שאינם נותנים טעם משמעותי במרק כגון תפוא"א וגור, נוקטים פוסקי זמנינו שאם אוכל את המרק לבדו ברכתו שהכל, וכדמשמע במשנ"ב ס"ק יא בבישל מעט לביבות, ובמשנ"ב לעיל סימן רב ס"ק נג.

קי. אכן לכאורה אף בזה יש הגבלה מסוימת, דאם בישל רק מעט ירקות או לביבות עם המרק, ועיקר כוונתו למרק, אף אם יאכלם יחד יצטרך לברך על המרק בפני עצמו, כמבואר להלן במשנ"ב ס"ק יא, ובמשנ"ב לקמן סי' רח ס"ק כג, ובשועה"ר סימן רב ס"ב.

אך באופן זה כתב השועה"ר שעדיף שיברך קודם על המרק שהכל ואח"כ יברך על הליבות [ופירש משום שאף הדגן אינו בטל, ומשמע שירק בכה"ג לא יברך עליו כלל משום שנטפל למרק, וכן מבואר במשנ"ב לקמן סימן רח ס"ק כג, אך מסתבר שאיירי רק גבי גרויפ"ן שהם גרעינים קטנים שברכתם בפה"א, אך ירק גדול אף אם הוא מיעוט במרק קשה לומר שלא יצטרכו לברך עליו]. והמשנ"ב כתב בשם החי"א שעדיף שיברך על דבר אחר שהכל, ובאופן זה מסתבר שיצטרך לברך תחילה על הליבות כדי לקיים סדרי הקדימה, ודו"ק.

קיא. דברים אלו נכונים לפי הבנת המשנ"ב שהמחלוקת הכא אינה קשורה למחלוקת לעיל בסימן רב ס"י, אבל לפי השועה"ר שסבר שב' המחלוקות שייכות להדדי כנ"ל, א"כ הרי השו"ע הכריע לעיל שצריך לברך שהכל, והיינו מספק כדי להחמיר כתרווייהו, כמבואר בשועה"ר בסימן רב ס"ס יא [ובשעה"צ הכא ס"ק כא בשם המאמר].

הירקות וגם בשביל לשתות מימיהם ק"י יש לברך עליהם בורא פרי האדמה, אבל אם שלקם עבור הירקות ק"י וכעת רוצה לאכול את המרק לבדו הוי ספיקא דדינא ק"י [פרט למי אוגערקע"ס שדעת המשנ"ב שלכו"ע ברכתם שהכל וכדלהלן], ואמנם המשנ"ב לא כתב מפורש מה יש לעשות בכה"ג, אבל השועה"ר לעיל בסימן רב סוף סעי' יא הכריע דלכתחילה צריך לברך שהכל, ואם בירך בורא פרי האדמה יצא משום דספק ברכות להקל, אך טוב שישתה אח"כ דבר אחר ויברך עליו שהכל ויפטור את המרק על הצד שברכתו שהכל.

מים שנכבשו עם מלפפון

כתב הט"ז, קט"י האוכל רוטב של אוגערק"ס [מלפפון חמוץ] מברך שהכל, ובפמ"ג במש"ז כתב על דבריו שאפשר שזה נכון לדעת הרמב"ם כיון שאינו עושה עבור מימיהם, דהא הדרך לזרוק את מימיהם אחר הכבישה, משמע מדבריו שסבר שלפי הרא"ש כיון שכובשם כדי להשביח את הירק וגם קיבלו את טעם הירק ברכתם בורא פרי האדמה, וכ"כ להדיא השועה"ר [סימן רב סוף סעי' יב] שלפי הרא"ש צריך לברך עליהם בורא פרי האדמה, אך מחמת שזה תלוי במחלוקת ראשונים צריך לברך עליהם שהכל מספק, וכנ"ל במקום שיש ספיקא דדינא בברכתם.

אכן המשנ"ב בסק"ח מביא את דין הט"ז בשמו ובשם הא"ר, ופסק כוותייהו באופן פשוט, וביאר שאף שכתב הב"י בסימן רב דכבוש כמבושל, כיון שכל המטרה בכבישה זו היא עבור המלפפונים ולא עבור המים ברכת המים שהכל, משמע שסבר שכאן אף הרא"ש מודה שברכתם שהכל, וצ"ב מדוע סבר כן. קט"ז

קיב. ולהשועה"ר, כדי לצאת את שיטת הרשב"א והמרדכי צריך שבנוסף לכך יהיה הדרך לבשלם בשביל לאכלם עם מימיהם או לטבל אוכל במימיהם. ולהמשנ"ב דלעיל כדי לצאת גם את שיטת הרשב"א דהתם צריך שיהיה דרך רוב אותם ירקות להיאכל ע"י בישול, אך לא הזכיר שצריך שיהיה הדרך לאכול מימיהם עמהם או עם פת.

קיג. ציירתי את הספק באופן זה ולא באופן ההפוך ששלקם רק עבור מימיהם, משום דבאופן ששלקם עבור מימיהם לפי השועה"ר לכו"ע ברכתם שהכל, ואף לפי המשנ"ב ייתכן כן, עכ"פ בסוגי פירות וירקות שנהרסים בבישול, כעין מש"כ המשנ"ב והביה"ל גבי מי תפוחים וכדלהלן, אבל איה"נ אם הירקות לא ייהרסו בבישול, לכאורה לפי המשנ"ב תחזור המחלוקת של הרמב"ם והרא"ש ויהיה ספיקא דדינא, ודינו יהיה כמבואר בפנים.

ברם, חשוב להדגיש, שאף אם שלקם רק עבור מימיהם, יש אופן בו סובר השועה"ר שברכתו בפה"א לכו"ע, דכתב השועה"ר בסי"ב, שמרק שהתבשל עם ירקות ודרך בנ"א לבשלם בשביל לאכול גם את המרק וגם את הירקות, אף אם אדם מסוים בישלם רק עבור מימיהם, ברכת המרק בורא פרי האדמה, משום שבטלה דעתו אצל כל אדם.

קיד. כפי ששמע במשנ"ב סק"א גבי לביבות שבשלם במים, ובשעה"צ שם ס"ק טז. וכן בשועה"ר בסעיפים יא-יב, ובלוח ברכה"נ פ"י הי"ב ובסדר ברכה"נ פ"ז הי"ב.

קטו. לעיל, סימן רב סק"י.

קטז. אולי משום שסבר שכל המחלוקת של הרא"ש והרשב"א היא כשעיקר מטרתו עבור האוכל ודרך אגב שותה גם את המים, אך אם הדרך/הכוונה לזרוק את המים - כפי שמקובל במי אוגערקע"ס - וכעת רוצה לשתותם יודה הרא"ש שברכתם שהכל נאולי סבר כן גם במקרה ההפוך שאם בישלם יחד על דעת לזרוק אח"כ את האוכל יודה הרמב"ם שברכתם שהכל, אך עיין לקמן גבי מי תפוחים שהוכחנו מדברי הביה"ל שזה אכן כך אך מטעם אחר.

בהנ"ל במקומות שמטבילים בהם

כתב המשנ"ב שבמקומות שנוהגים לטביל את הפת ברוטב של אוגרקע"ס או ברוטב של קרוי"ט לכו"ע ברכת המים בורא פרי האדמה, משום שבכה"ג מתקיימים שני התנאים הן של הרא"ש והן של הרמב"ם, ק"י מפני שהמים באו גם בשביל לכבש ולהשביח את הירקות וגם בשביל להשתמש בהם. [ואף תנאי השועה"ר מתקיים בהם, דכיון שמטבילים בהם את הפת חשיבי כאוכל].

מי תפוחים

המג"א בסק"ו מביא את שיטת המרדכי, שרק מי שלקות שמיועדים לטיבול נחשבים כמאכל וברכתם בורא פרי האדמה, אבל מי תותים ויין תפוחים שעומדים לשתייה מברך עליהם שהכל ובורא נפשות, ומסיים המג"א 'הלכך המשקה שעושים בפסח מתפוחים מברך שהכל לדברי הכל'.

וכתב המחצה"ש שמה שכתב המג"א שמברך על המי תפוחים שהכל זהו רק לפי שיטת הרא"ש והמרדכי, כיון שלא בישלו אותם עבור התפוחים וגם לא עבור טיבול פת במימיהם, אבל לפי הרמב"ם כיון שנעשו כדי לשתות מימיהם ברכתם בורא פרי העץ, ומה שכתב המג"א 'לדברי הכל' כוונתו לומר שכיון שיש בזה מחלוקת ראשונים יברך שהכל וייצא ידי חובתו לדברי הכל, דעל הכל אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא.

אבל השועה"ר כתב את דברי המג"א כפשוטם, דבכה"ג אין המשקה נטפל לאוכל ולכו"ע ברכתו שהכל, וכן משמע במשנ"ב מהא דמביא הלכה זו בפשיטות, וכן מוכח בביה"ל לעיל סימן רב ס"י, וראה שם טעם הדבר. ק"י

ק"י. וכמבואר במחצה"ש סק"ו, דאם דעתו לאכילת שניהם גם הרמב"ם מודה שברכתם בורא פרי האדמה, אך מציין שם המחצה"ש שזהו דלא כמשמעות הד"מ שבכה"ג יסבור הרמב"ם שברכתו שהכל, וכ"כ הערוה"ש שלפי הרמב"ם ברכת מי השלקות כמותם הוא כשמבשלם רק עבור מימיהן, אך אם הוא נעשה גם בשביל הירקות ברכתו שהכל. ק"י. דהנה לפי השועה"ר מובן פשוט טעם הדבר, משום דהוא סבר שכשמבשלים פרי או ירק רק עבור מימיו לא שייך שהמים ייטפלו לפרי ויקבלו שם אוכל, אבל לפי המשנ"ב לכאורה יש לתמוה אמאי ברכתם שהכל לכו"ע, הרי לפי הרמב"ם כיון שעשאו כדי לשתות מימיהם צריכים להיחשב כמי שלקות.

אכן הביה"ל לעיל מבאר שזו סברא פשוטה שכולם מודים לה שלא ייתכן שהמים שהתבשלו עם הירקות יהיו במעלה גדולה יותר מהירקות, וסיים שמהאי טעמא מי תפוחים ברכתם שהכל, משום דהתפוחים עצמם אין דרך לאוכלם ע"י שרייה כיון שמתקלקלים בשרייה, וממילא נחשבים כפירות שאינם טובים חיים כמבושלים ויורדת ברכתם לשהכל, ומשו"ה לא שייך שמימיהם יהיו עדיפים מהם, וסיים שמלבד זה יש עוד טעם שברכתם שהכל [דהיינו אף אם ברכת התפוחים עצמם לא תרד לשהכל] כמבואר במג"א הכא, ונראה שכוונתו לדברי המחצה"ש בהבנת המג"א, שכיון שלפי שיטת הרא"ש והמרדכי לא שייך לברך עליהם בורא פרי העץ, א"כ צריך מספק לברך עליהם שהכל, ודו"ק.

מים שבישל בהם קניידלא"ך

לביבות [פארפיל או לאקשיין או קניידלא"ך, שברכתם מזונות] שבשלם במים וכוונת בישולו היתה בעיקר ק"ט עבור הלביבות, וכעת רוצה לשתות את המים לבד, ק"י כתב המשנ"ב שדינו תלוי במחלוקת הרמב"ם והרא"ש, והכריע שיברך בורא מיני מזונות על מעט לביבות וגם יאכל דבר אחר שברכתו שהכל ויפטור המי לביבות ממה נפשך, ואם אין לו דבר אחר שברכתו שהכל יברך על המרק שהכל, אכן אם רוצה לאכול הלביבות עם המים לכו"ע המים טפלים ונפטרים בברכת הלביבות.

בישל במים מעט קניידלא"ך

כתב המשנ"ב בשם המג"א ושאר אחרונים, המבשל מעט לביבות בהרבה מים וכוונת בישולו רק עבור המים והמים צלולים, בזה בודאי ק"י אין המים בטלים ללביבות וברכתם שהכל, אכן כיון שמיני דגן אינם בטלים ברוב, ע"כ צריך לברך גם על הלביבות כברכתם. אך מביא בשם החי"א שגם בזה עדיף לברך על דבר אחר שהכל ולפוטרו. ק"י

ק"ט. בדגש על המילה בעיקר, דאילו אם הייתה כוונתו רק עבור הלביבות ולזרוק את מי הבישול וכך הוא גם דרך בנ"א, כבר כתב המשנ"ב לעיל - גבי מי אוגערקע"ס - שברכתם שהכל, ולא תלה הדבר במחלוקת הרמב"ם והרא"ש וכו"ל.

קכ. המשנ"ב כתב דין זה בריש ס"ק יא, וז"ל 'אבל לביבות שבשלן במים ואינו רוצה לאכול הלביבות רק לשתות המים לבד הוא ספק' וכו', והמעין בזה מקופיא עלול לטעות שכוונתו שבישלם רק בשביל המים, אך זה אינו יכול להיות, א' משום שבשעה"צ כתב שהספק בזה הוא משום מחלוקת הרא"ש והרמב"ם ולהרמב"ם ברכתם שהכל, ואילו לפי הרמב"ם אם בישלם בשביל המים ברכתם בורא מיני מזונות. ב' דבהמשך דבריו כתב המשנ"ב הדין במי שבישל מעט לביבות במים ודעתו בעיקר בשביל המים, משמע שעד עתה דיבר שמבשל הרבה לביבות ודעתו עליהם. וכן מוכח להדיא מדברי המג"א בסק"ו - שהוא מקור דברי המשנ"ב - שכתב דמיירי שעיקר הבישול בשביל הלביבות.

ועל כרחק כמו שכתבנו, דהמשנ"ב איירי במי שמבשל לביבות כדי לאוכלם, ומה שכתב המשנ"ב ואינו רוצה וכו', הכוונה שעתה אינו רוצה לאכול את הלביבות אלא רוצה לשתות את המים לבדם, דאילו אם היה רוצה לאכול גם את הלביבות, לכו"ע היה מברך עליהם והמים ייטפלו אליהם, כמו שכתב בעצמו בהמשך דבריו.

קכא. ק"ק על דבריו, דבשלמא לדעת השועה"ר שסבר שמי שלקות שבישלם רק עבור מימיהם כו"ע מודו דלא חשיבי אוכל וברכתם שהכל, אתי שפיר דברי המג"א הכא [אך לדבריו יקשה מדוע לכתחילה עדיף לברך שהכל תחילה], אבל לפי המשנ"ב שסבר שאף בזה נחלקו הרמב"ם והרא"ש, ולפי הרמב"ם אם בישלם רק עבור מימיהם דינם כמי שלקות, א"כ מדוע הכא סבר המג"א שברכתם שהכל, ואין ליישב שטעמו הוא כעין מש"כ גבי מי תפוחים, דהא התם יש טעם מיוחד שהתפוחים מתקלקלים ויורדים מברכתם משא"כ הכא אין הדגן יורד מברכתו.

ושמעתי בשם הגר"ע פריד שליט"א, שפירש את טעם המג"א והמשנ"ב באופן אחר, שמעט לביבות אין בכחן לתת טעם במרק, וע"כ אין זה שייך למחלוקת הרמב"ם והרשב"א, אלא לכו"ע פשוט שצריך לברך על המרק שהכל, ולפי"ז גם יובן חשש החי"א, דזהו דבר שקשה לשער מתי המרק קיבל טעם ומתי לא, ודו"ק.

קכב. וכהשלמה לזה, עיין לקמן בסמ"ח רח ס"ו, מחלוקת המג"א והחי"א במבשל גרעיני דגן בהרבה מים, ובמה שהערנו שם בהערה קסג אם יש חילוק בין שני הדברים.

ובשועה"ר שם גם הביא הלכה זו, וסיים 'ומכל מקום כדי לעשות על צד היותר טוב ראוי לברך שהכל תחילה על המרק וכו' ואח"כ מזונות על התבשיל', דהיינו שהוא הסתפק שיברך על המרק תחילה שהכל, ולא הצריך לברך על דבר אחר.

ומשמע במשנ"ב הכא ולקמן בסימן רח ס"ק כג, שלא רק שאין המים מקבלים דין מי שלקות וברכתם שהכל, אלא אפילו אם יאכלם עם הליכות לא יתבטלו אליהם ויצטרך לברך על המרק שהכל, וכ"כ השועה"ר להדיא, ופירש הטעם משום דכיון שכל בישולם היה עבור המרק לא שיך שהמרק ייטפל אליהם.

מרק ירקות ובשר

פסק השו"ע, והני מילי [שמברך על מי השלקות כברכת הירקות] כשבשלם בלא בשר אבל בשלם עם בשר מברך עליו שהכל. מבואר בשו"ע שסבר כדברי הרא"ש שטעם הבשר במים הוא העיקר, ועל כן אף כשאוכל המרק לבד בלא הבשר מברך שהכל, אכן כתב המשנ"ב שאם אוכלו עם הירקות נטפל לירקות, וברכת הירקות בוודאי נשארת בורא פרי האדמה ולא נטפלים לבשר כיון שבאים למזון ושובע. ק"י

ברם, אם בישל המרק עם הירקות וקיבלו כבר טעמם ורק אח"כ נתן בהם את הבשר, לכאורה ברכתם בורא פרי האדמה, כיון שקיבלו כבר דין מי שלקות, וכמבואר לקמן במשנ"ב בשם הט"ז גבי בישל בשר בבארש"ט, אך אף התם הכריע המשנ"ב שעדיף לפטור את המרק ע"י שיברך על ירק אחר תחילה, או ע"י שיאכלם ביחד עם הבשר וייפטר מברכה.

קבג. והדברים צריכים ביאור רב, מדוע פשוט למשנ"ב שהבשר והירקות צריכים ב' ברכות, הרי לקמן בסימן ריב סק"א פסק כשיטת הפמ"ג שבסלט פירות אף שהמינים ניכרים אזלינן בתר הרוב, ואולי י"ל דהתם מיירי בחתיכות קטנות ואילו הכא מיירי דוקא בחתיכות גדולות [הגר"ע פריד שליט"א]. ועו"ל דאולי המשנ"ב מודה לשועה"ר שאוכל ומשקה אינם תערוכת גמורה. וע"ע בסימן ריב מה שהארכנו בזה בשיטתם.

הנה לגבי מאכל ה'טשולנט'/חמין, ידוע שנחלקו גדולי פוסקי זמנינו בברכתו ואכמל"ב, אך לכאורה ייצא נפק"מ לגביו בין ב' התירוצים הנ"ל, דאילו לתירוץ א' בטשולנט שמתבשל עם חתיכות גדולות הניכרות מאוד בתוכו [כגון ש'קישקע' נמצא בתוכו כיחידה גדולה בפני עצמה, וכן הבשר] יצטרכו לברך כמה ברכות, אבל לתירוץ ב' כיון שכל התערובת היא מסוגי אוכל הוי כסלט פירות שאזלינן בתר העיקר, ואם יש שם מין דגן ברכתו מזונות, ואם לאו ברכתו שהכל כברכת הבשר.

אגב, אציין בזאת, מה ששמעתי הן מהגר"מ סירוטה שליט"א והן מהגר"נ קופשיץ שליט"א, שלדעתם על טשולנט עם קישקע או גריסים יש לברך מזונות, ולא חילקו בין סוגי תבשילי הטשולנט כמו שיש הרבה מפוסקי זמנינו שמחלקים. ולכאורה יש ראייה גדולה לשיטתם מלשון המשנ"ב לקמן סימן רח ס"ק מח, שכתב - גבי צירוף אוכלים לכזית דגן - וז"ל 'ועל כן מיני גרויפיין' מחמשת מיני דגן שמבשל עם בולבע"ס וקטניות וכיוצא בזה, אין לברך בסוף על המחיה אלא דוקא כשאכל מהמיני דגן כזית בכדי אכילת פרס', ונראה בדברי המשנ"ב שמיירי גבי סוג מאכל הדומה לטשולנט, ומהא דהוצרך לומר שאינם מצטרפים לשיעור ברכה אחרונה מוכח להדיא שסבר שנפטרים במזונות, דאם היה צריך לברך על כל מין כברכתו מה ההו"א שיצטרפו לברכה אחרונה [מפי הגרא"ש שטיגליץ שליט"א, הובא לקמן הערה קעט].

בישל ירק במשקה שיש לו טעם

כתב המשנ"ב בשם הט"ז שכל מה שנקטין שמים שהתבשלו עם ירק ברכתם בורא פרי האדמה הוא רק במים רגילים שאין להם טעם בפני עצמם, אבל אם בישל ירק בחומץ או במשקה שיש לו טעם בפני עצמו קודם הבישול, ק"י אותו משקה אינו מקבל את ברכת הירק וברכתו שהכל כששותהו בפ"ע.

וכתב השעה"צ שאעפ"י שהאליה רבה הסתפק בזה עכ"ז יברך שהכל כיון שיוצא בזה בדיעבד לכו"ע, וגם השועה"ר בסעיף טו כתב שאין דין זה מוסכם לכו"ע, ולשיטת הרא"ש כל שבישל המרק בעיקר בשביל הירקות וגם קיבל מהם טעם, הרי הוא בטל אצלם ונחשב כמותם, אעפ"י שיש לו גם טעם משל עצמו, אך אף להשועה"ר מספק יש לברך שהכל כמבואר בסעיף יא, אכן עיי"ש בשועה"ר שכתב שאם בירך כברכת הפרי יצא משום ספק ברכות להקל, אך ראוי שיברך אח"כ שהכל על דבר אחר ויפטור המרק.

בישל ירק ובשר בבארש"ט

עוד כתב המשנ"ב בשם הט"ז, וה"ה משקה בארש"ט שעשוי מבוריקע"ס [סלק] שברכתו בורא פרי האדמה ובישלו עם ירקות ובשר, אין הבארש"ט יורד לשהכל מחמת הבשר.

וכתב השעה"צ שאולי בזה הא"ר יודה שברכתו בורא פרי האדמה כיון שכבר היה לו שם מי שלקות קודם הבישול עם הבשר, אך גם בזה מכריע שעדיף שיברך בורא פרי האדמה על ירק אחר ויפטורנו, אך אם אוכל גם הבשר עמו אינו צריך לברך על ירק אחר בורא פרי האדמה, אלא יברך תחילה על הבשר וכיון ק"י לפטור גם את הרוטב הטפל אליו.

מרק סמ"ד/טחון

המבשל מרק ירקות וטוחנם אחר בישולו ק"י ונעשה מרק סמ"ד, נחלקו פוסקי זמנינו בברכתו, ונאמרו בזה הרבה שיטות ונציג את העיקריות שבהן.

י"א שברכת מי המרק בורא פרי האדמה כדין מי שלקות וברכת הירקות הטחונים שהכל ואזלין בתר הרוב, וכיון שבדר"כ הירקות הם הרוב הרי שברכת המרק היא שהכל. וי"א שתלוי אם

קכד. ולכאורה ה"ה אם הכניס למרק 'אבקת מרק' קודם שהכניס את הירקות, ברכת המרק [כשאוכלו בלי הירקות] שהכל, כיון שכבר היה לו טעם חזק בפני עצמו קודם שקיבל את טעם הירקות, אבל אם המרק קיבל כבר את טעם הירקות ואח"כ הכניס לו אבקת מרק נראה שברכתו בורא פרי האדמה.

ולא דמי לבשר שאפילו אם הכניסו אחר שקיבלו המים טעם הירק מחמיר המשנ"ב לברך בפ"ה"א על דבר אחר, משום דשאני אבקת מרק שאינה אלא תבלין, ואין בכוחה לשנות את ברכת המרק, ורק אם שמו אותה ראשון ונתנה טעם עצמי במים אין המים יכולים להתבטל לירקות, ודו"ק [מפי הגר"ע פריד שליט"א].

קכה. וצ"ב מדוע הצריך המשנ"ב לכיון לפטור את המרק, הרי בעיקר וטפל הטפל נפטר ממילא, וכל מה שצריך הוא רק שיהיה דעתו בשעת הברכה על העיקר לאכול גם את הטפל או שיהיה לפניו, כמבואר במשנ"ב לקמן סימן ריב סק"ד, ואולי אמר כן משום שהסתפק אם חשיב טפל, וכוונה בשהכל מועילה לפטור הכל, וצ"ע.

קכו. דאילו אם טוחנו קודם בישולו ולא ניכר תוארו וצורתו ברור שיש לברך עליו שהכל, כנפסק לעיל סימן רב ס"ז.

ירקות אלו דרכם בסחיטה וריסוק או לאו. וי"א ק"י שברכתו שהכל בכל גוונא, משום שהירקות יורדים לשהכל, ק"י ואפילו אם נשארו במרק מעט חלקיקי אפונה קטנים הניכרים הרי הם בטלים ברוב, אך אם נשארה חתיכת ירק משמעותית של תפוז או בצל יברך עליה בורא פרי האדמה ויפטור את כל המרק. וי"א שכדי לצאת מהספק ראוי לברך על דברים אחרים ולפטור את המרק. ולמסקנת הדברים נראה, דמי שיכול לברך על דברים אחרים שהכל ובורא פרי האדמה ולפטור את המרק ודאי שפיר עבד להוציא נפשו מידי פלוגתא, אך מי שאין באפשרותו לעשות זאת, אם כל המרק טחון ואין חתיכות ניכרות יברך עליו שהכל, ואם בירך בורא פרי האדמה יצא כפסק הרמ"א לעיל סימן רב ס"ז, אך אם יש שם חתיכה משמעותית שניכר תוארה ויודע מהי, יברך עליה בורא פרי האדמה ויפטור את כל המרק.

העולה לדינא

- מרק ירקות שאוכלו יחד עם הירקות: אם יש במרק הרבה ירקות, המרק טפל אליהם ונפטור בברכתם, אך אם המרק צלול ויש בו מעט ירקות לכאורה הירקות טפלים לברכת המרק.
- מרק ירקות שאוכל את מימיו בלי הירקות: ברכתו אדמה רק אם מתקיימים בו חמשת התנאים הבאים, א' שבישולם עבור המים והירקות בשווה ב' שבישלו עם סוג ירק שרוב מינו נאכל ע"י בישול, ג' שבישול בו הרבה ירק ומסוג שנותן טעם חזק במים ק"י ד' שאין בו בשר ה' לא שמו בו 'אבקת מרק' בטרם קיבל את טעם הירקות.
- מרק שבישלו עם ירקות עבור אכילת אחד מהם, ואוכל את המרק לבדו: אם בישלם בעיקר בשביל הירקות - עדיף שיברך שהכל על דבר אחר ויפטורנו, ואם אין לו דבר אחר יברך על המרק שהכל, אך אם בירך בורא פרי האדמה יצא. אם בישלם רק בשביל המים - מסתבר שברכתו שהכל.
- מרק שהתבשל עם מיני דגן, כגון גריסים או קניידלא"ך או אטריות, ואוכלם יחד: אם יש בו הרבה דגן, מברך מזונות על הדגן ופותר את המרק, ואם יש בו מעט דגן והמרק נשאר צלול צריך לברך עליהם ב' ברכות, ולכתחילה יברך שהכל על דבר אחר, או לפחות יברך שהכל תחילה על המרק ואח"כ מזונות על הדגן.
- מרק שהתבשל עם מיני דגן עבור אכילת שניהם, ואוכל את המרק לבדו: אם בישלו בו הרבה גריסים או קניידלא"ך ונתנו טעם במרק, ברכת המרק בורא מיני מזונות, ק"י

קכז. וזאת הברכה עמוד 120 בשם הגרשז"א והגר"ש א"א.

קכח. כנפסק לעיל בסימן רב ס"ז, ולא ייתכן שהמים יהיו במדריגה גדולה מהירקות, כמבואר בביה"ל סימן רב ס"י.

קכט. לאפוקי אם בישלו עם מעט ירק או עם סוג ירק שאינו נותן טעם חזק כגון תפוז וי"א וגזר.

קל. ויל"ע אם גם בזה הוא דוקא כשאין שם בשר, או דילמא שמין דגן חשוב יותר מבשר, ומסתבר כצד א', משום דהכא אין שייכות לחשיבות העצמית אלא הנידון הוא איזה טעם חשוב יותר לאדם, ולאחר שראינו שבעיני בני

אך אם בישלו בו קצת גריסים או קניידלא"ך, או שבישלו בו איטריות שאינם נותנים טעם במרק, ברכתו שהכל [או אדמה אם התבשל עם ירקות ויש בו כל תנאי מי שלקות].

• מרק שהתבשל עם הרבה מיני דגן ועיקר כוונתו עבורם, ועכשיו בא לאכול המרק לבדו: לכתחילה, יברך מזונות על הלבבות ושהכל על דבר אחר ויתכוין בהם לפטור את המרק בממה נפשך, אך אם אין לו דבר אחר לשהכל, יברך על המרק שהכל.

• קלאמרק שהכנים בו אחר בישולו מיני דגן, כגון אטריות או שקדי מרק, קלב ואוכלם יחד: דעת השו"ע ר' דייש לברך עליהם ב' ברכות, ולכאורה המושג "ב פליג וסבר שאם יש בו הרבה דגן ברכתם מזונות, ואם יש בו מעט דגן צריך לברך ב' ברכות. אכן מרק סמך מאוד [שדינו כאוכל קלב] שעירבו בו הרבה שקדי מרק לכאורה ברכתו בורא מיני מזונות לכו"ע. קלי

• מרק ירקות סמך שטחנהו לגמרי קודם בישולו ברכתו שהכל, אך אם טחנהו אחר בישולו רבו הדעות בפוסקים מהי ברכתו, ונטיית הדברים שאף אם טחנהו אחר בישולו ברכתו שהכל, אך אם יש שם חתיכה גדולה הניכרת יברך עליה בורא פרי האדמה ויפטור המרק, ואם יכול לפטור המרק עם ברכות על דברים אחרים עדיף טפי.

• מרק ירקות עם בשר: צריך לברך שהכל על הבשר ובורא פרי האדמה על הירקות. ולגבי המרק - אם אוכלו עם הבשר נפטר בברכתו, ואם אוכלו עם הירקות נפטר בברכתם, ואם אוכלו בפני עצמו צריך לברך עליו שהכל כברכת הבשר.

• בישל ירק במשקה שיש לו טעם בפני עצמו וברכתו שהכל - כגון חומץ - ורוצה לשתות את המשקה לבדו, מברך עליו שהכל.

• בישל ירק ובשר במשקה שיש לו טעם בפני עצמו וברכתו בורא פרי האדמה - כגון בארש"ט - ועתה רוצה לשתות את המשקה לבדו, מברך עליו בורא פרי האדמה, אך טוב שיברך בורא פרי האדמה על דבר אחר ויפטורנו או שיאכלנו עם הבשר וייטפל אליו.

אדם טעם הירק פחות חשוב מהבשר, אזי טעם הדגן כ"ש שפחות חשוב מהבשר, דהא הדגן נותן פחות טעם מהירקות, דהא זהו טעם השלטי גבורים [הובא במג"א סק"ו] שסבר שאין במי לביבות דין מי שלקות משום שאין דרך לבשלם במים כדי ליתן בהם טעם.

קלא. דין זה אינו שייך לדין מי שלקות אלא לדיני עיקר וטפל, ומקורו לקמן סימן ריב ס"א, ובהערה רעז.

קלב. או קרוטונים שברכתם מזונות, כמבואר בסימן קסח ס"י הערה עט, שקרוטונים המיועדים למרק עוברים בדרך כלל טיגון בשמן עמוק ולכו"ע ברכתם מזונות.

קלג. אם צריך להפכו בלשון בשביל לכולעו, כלשון השו"ע ר' בסי' קנח ס"ח במוסגר.

קלד. כמבואר לקמן סימן ריב ס"א, ובהערה רעז.

- כבש מלפפון במים מתוך כוונה לאכול מלפפון-חמוץ ולזרוק את מימיו, ואח"כ החליט להשתמש במים, ברכתם שהכל.
- בישל תפוחים במים בשביל לעשות מי תפוחים, ברכת המים שהכל.
- 'טשולנט' המורכב מכמה מינים, רבו הדעות בפוסקים כיצד ברכתו, האם צריך לברך על כל מין כברכתו, או לברך על העיקר שבו ולפטור את כולם, ונטיית הדברים שאם יש בו מין דגן ברכתו מזונו, ובפרט אם אין הקישקע שבו נפרד לגמרי משאר חלקי הטשולנט, וכ"ש אם מעורבים בו הרבה גריסים.

סעיפים ג-ה: ירקות שסחטם או חתכם, ברכת הלפת

כתב רבינו יחיאל, מי סחיטת ירקות כמותם וברכתם בורא פרי האדמה ק"ו ממי השלקות, והטור חולק עליו וכתב שמי הסחיטה נשתנו לגריעותא וברכתם שהכל, וראיה לדבר ממשקין היוצאים קלה מן הפרי דאמרינן בברכות לח. שמברכים עליהם שהכל כיון שאינם אלא זיעא בעלמא, ואעפ"כ פסק הרא"ש [כמובא לעיל סי' רב ס"י] שאם בשלם מברך על המרק כברכת הפרי, משום שיותר נכנס טעם הפרי במים ע"י בישול מאשר ע"י סחיטה.

מי סחיטת ירקות

פסק השו"ע, אם סחטן [לירקות] אינו מברך על אותם משקים אלא שהכל. מבואר בשו"ע שפסק כשיטת הטור והרא"ש, ומדייק המשנ"ב שמזה שהמחבר לא חילק בין סוגי הירקות משמע שאפילו בירקות שדרכן בסחיטה דינא הכי, והעיר בשעה"צ דא"כ ייצא שהשו"ע כאן סתם כהרא"ש ולא כהרשב"א, ואילו בסימן רב סעיפים י-יא השאיר הדבר בספק, ותי' בשם המאמ"ר שאין כוונתו הכא לפסוק כהרא"ש אלא רק לחוש לרא"ש ולברך שהכל מספק [כשם שחשש לעיל לשיטת הרשב"א וכתב לברך שהכל על מי בישול פירות שאין דרך לבשלם], וכתב השעה"צ שלפי"ז לכאורה קלי אם בירך בורא פרי האדמה יצא בדיעבד.

קלה. ויעוי' בט"ז שטוען נגד הטור שיש חילוק בין מים היוצאים מאליהם שעל זה כתב הרא"ש שאינם אלא זיעא בעלמא, לבין סחיטת הפרי בידיים שבוה מסתבר שמימי הפרי כמותם, אך סיים שאין להקל נגד הטור.

קלו. יש לעיין מדוע השעה"צ נקט הלשון 'לכאורה', הלא בכל מקום שיש מחלוקת השיטות בלי הכרעה ברורה המשנ"ב כותב שאם בירך כאחת השיטות יצא בדיעבד. ואולי י"ל שאין ברור לו בוודאות כתירוצו המאמ"ר, ויש לו צד לומר שכאן השו"ע הכריע במחלוקת ופסק לגמרי כהרא"ש שברכתם שהכל, או שהבין שיש לחלק בין סחיטה לבישול, ובבישול השו"ע נשאר בספק ובסחיטה פסק לגמרי כהרא"ש, וא"כ אם בירך אדמה על מי סחיטת ירקות ייתכן שלא יצא אף בדיעבד.

מי כתישת ירקות

כתב הט"ז שמים היוצאים מן הירקות ע"י כתישה בזה גם הטור מודה שחשיב כבישול וברכתם בורא פרי האדמה ק"ל כי גוף כח הפרי יוצא ממנו. אבל השעה"צ מביא שהאחרונים חולקים וסוברים שאף בזה ברכתם שהכל משום דכתישה וסחיטה אינם כבישול.

חתך הירק לחתיכות קטנות

פסק השו"ע, חתכן [את הירקות] לחתיכות קטנות לא נשתנית ברכתן מפני כך. ומפרש המשנ"ב כיון שניכר עדיין תארן וצורתן במקצת וכדלעיל סי' רב.

שומשום שטחנו

כתב המג"א בשם האבודרהם, שומשום ברכתו בורא פרי האדמה, ואם טחנו ברכתו שהכל כיון שאין צורתם עליהם כלל, ובמשנ"ב הביאו ואח"כ הביא את דעת האבן העזר שפליג עליו וסבר שכיון שכך דרך הנאתם ברכתם בורא פרי האדמה, ובמשנ"ב הכא לא ביאר מחלוקתם ולא הכריע בזה.

אכן השועה"ר לעיל סימן רב סי"ז ביאר, דהאבודרהם והמג"א איירו באופן שטוחנם שלא כדרכם, וע"כ ברכתם שהכל, אבל אם ממעכם בכף - שכך הוא דרכם - אף הם מודו שברכתם בורא פרי האדמה אעפ"י שאין צורתם ניכרת. ק"ל וכן צ"ל אף בדעת המשנ"ב, דהא לעיל בסי' רב ס"ק מד פסק להדיא שפירות שרוב אכילתן ע"י ריסוק נשארים בברכתם לכו"ע אפילו אם לא ניכר תארם וצורתם, וכן לקמן בסימן רח ס"ק לח פסק להדיא שאם מיעך בכף קטניות מבושלים הם נשארים בברכתם אף אם אין ניכר תארם, הואיל ועיקר דרך אכילתם בכך.

לפת חי ומבושל

פסק השו"ע, הלפת כשהוא חי מברך עליו שהכל, ואם הוא מבושל או כבוש בחומץ או בחרדל בורא פרי האדמה.

הנה הטור מביא מחלוקת גבי לפת, י"א שבחי מברך בורא פרי האדמה ובמבושל מברך שהכל, וי"א להיפך, ומסקנתו שעל לפת חי מברך שהכל ועל מבושל בורא פרי האדמה כיון שהלפת טוב יותר ע"י בישול, וכמסקנתו פסק השו"ע. אבל המג"א מפקפק על פסק זה, והפמ"ג מצדד שדוקא כשנתבשל עם עוד דברים כחמאה ושומן ברכתם בורא פרי האדמה אבל במים

קלז. נראה שהט"ז מיירי בירקות שדרכם בכך שאז לפי הרשב"א פשוט שברכתם בורא פרי האדמה ומחדש הט"ז שבוה אף הרא"ש יודה משום שע"י כתישה יוצא טעם הפרי כבישול, ובמשנ"ב שפליג עליו כתב להדיא שאף בפירות שדרכם בסחיטה וכתשם ברכתם שהכל, משום דלשיטת הרא"ש רק כבישול יוצא טעם הירק.

קלח. ולפי"ז קשה מהי סברת האבן העזר שחלק עליהם, ולא מסתבר לומר שחלק עליהם במציאות וסבר שכן הדרך לטוחנו, ואולי י"ל שהאבן העזר סבר שכיון שהדרך לאכול את השומשום באופן שהוא מעוך ולא ניכרת צורתו, ע"כ אין חילוק בין מיעכו בכף שכך דרכו לבין טחנו לגמרי באופן שאין דרך לטוחנו.

לבד אינו משתבח, והמשנ"ב מסיק בשם החי"א שאין בזה נפק"מ אלא הכל תלוי במנהג בני אותו מקום היאך דרכן לאוכלו חי או מבושל.

העולה לדינא

- ירקות שסחטם או כתשם מברך על מימיהם שהכל אף אם דרכם בכך, ואם דרכם בסחיטה ובירך בורא פרי האדמה לכאורה יצא.
- ירקות שריסקם, אם ניכרת צורתם במקצת ברכתם בורא פרי האדמה, ואם לאו ברכתם שהכל.
- שומשום ברכתו אדמה, ואם מיעכו כדרך שרגילים למעכו לאכילה ברכתו בורא פרי האדמה אפילו אם לא ניכר תארו וצורתו, אבל אם ריסקו ולא ניכר צורתו נחלקו הפוסקים בברכתו.
- לפת - במקום שהדרך לאוכלו חי על חי מברך בורא פרי האדמה ועל מבושל שהכל, וכן להיפך.

